

ПІД АВСТРІЙСЬКОЮ ВЛАДОЮ (1772-1918 роки).

У XVII столітті більшість сіл долини Пруту належали до Белзецьких. У XVIII столітті гірські села перейшли до Цетнера.

За часів австрійського панування проводились докладні переписи населення, які дають цінний матеріал для пізнання демографічних відносин та динаміки росту кількості населення (табл. 1) (Skorowidz..., 1868, 1907; ЦДІА, ф. 146, о. 85).

Таблиця 1.

Кількість та густота населення Микуличина та присілків в 1781, 1857 та 1900 роках.

1781 рік		1857 рік		1900 рік	
Кількість населення, чоловік	Густота населення, чол./км ²	Кількість населення, чоловік	Густота населення, чол./км ²	Кількість населення, чоловік	Густота населення, чол./км ²
775	1,8	2468	5,7	4306	9,9

Наведені дані свідчать про те, що протягом 200 років кількість населення в цьому регіоні зросла в 5,5 разів. Такого бурхливого росту населення не було ні разу за всю довговікову історію.

У 1781 році з 775 мешканців було 763 українці та 12 євреїв, а у 1900 – із 4306 жителів – 3429 українців, 268 поляків та 608 євреїв.

В.Шухевич у томі I монографії “Гуцульщина” (1899) наводить дані про кількість населення з 1880 та 1890 років. Так, у 1880 році у Микуличині з Татаровом, Ворохтою та Поляницею було 676 будинків та 2717 мешканців, з яких: 2520 – греко-католики, 41 – римо-католики та 154 – іудеї. В 1890 році нараховувалось 3295 мешканців: 2907 – греко-католики, 150 – римо-католики, 236 – іудеї. За національним складом: 3001 – українці, 120 – поляки, 174 – євреї. Ця розбіжність у віросповіданнях та національному складі населення має своє пояснення. У кінці XIX століття поляки та євреї схиляли багатьох українців (насамперед, освіченіших людей) до своєї віри, щоб легше втілювати в життя свої наміри.

Переписи населення і маєтків дозволяють простежувати зміни в часі у забезпеченні селян землею, зокрема орною (табл. 2) (Skorowidz..., 1907; ЦДІА, ф. 19, о. 6).

Таблиця 2.

Забезпеченість селян земельними ресурсами в 1787 та 1900 роках.

Населений пункт	1787 рік			1900 рік		
	S, га	на 1 родину		S, га	на 1 родину	
		всього	ріллі		всього	ріллі
Микуличин	6443	33.00	?	11669	11.1	0.21

З вищенаведеної таблиці видно, що за 1787-1900 роки кількість всієї землі в селян збільшилась в 1,8 разів, але, враховуючи великий приріст населення, в розпорядженні кожної родини в 1900 році залишилось лише 33% тієї землі, яка була в неї у 1787 році. Рілля з'явилась до 1900 року (хоча у порівнянні з рівнинними селами у Микуличині її було з розрахунку на 1 родину у 8 разів менше).

За даними В.Шухевича (1899) в Микуличині у 1880 році було 75155 моргів землі, в тому числі: 366 – рілля, 5089 – луки, 25 – городи, 8418 – пасовища, 5322 – полонини, 54279 – ліси.

Така площа, очевидно, не могла забезпечити потреби населення у зернових культурах та городині, тому у горах селяни займались, насамперед, тваринництвом (табл. 3) (Skorowidz..., 1907; Клапчук М., 1972).

Таблиця 3.

Забезпеченість селян худобою в 1900 році.

Населений пункт	Загальна к-сть, голів	На 1 родину				
		всього	ВРХ	коні	вівці	свині
Микуличин	7183	6.8	2.87	0.27	3.18	0.58

У Микуличині було найбільше у регіоні великої рогатої худоби та овець. Цікавим є той факт, що кількість худоби в XIX столітті зменшилась. Так, у Микуличині, Татарові і Ворохті в 1880 році було 3594 голів великої рогатої худоби, 267 коней, 1194 свині та 4784

овець, а в 1890 – 2727 – великої рогатої худоби, 265 коней, 797 свиней та 3286 овець (Шухевич, 1899).

Поступове збідніння було викликане ростом населення і підвищенням податків. Якщо в 1886 році сума податків Микуличині з Татаровом і Ворохтою складала 5206 золотих, то через 10 років ця цифра збільшилась до 8732 золотих, тобто в 1.7 рази.

Життя населення у гірських селах було важким. Вихід воно знаходило в тому, що в теплу пору року обслуговувало відпочиваючих, ловило рибу, сплавляло деревину, збирало ягоди та міняло їх на Покутті на зерно та прядиво. Незначна кількість населення була зайнята у промисловості (скляні гуті, тартаки) та транспорті.

Початки будівництва шосейної дороги через Микуличини сягають 1825 року. 5 листопада цього року Станіславівський окружний староста надіслав листа в Краєве намісництво у Львові, в якому обґрунтував думку про потребу будівництва дороги вздовж Пруту з Делятина до Ясеня, щоби не треба було ходити через гору Малеву. На Микуличинських теренах на дорожні роботи розходувалось: 1826 рік – 4480, 1827 – 1698, 1828 – 2192, 1829 – 1040 кубічних сажнів будівельних матеріалів. В 1830 році на будівництві дороги працювало 204 людей з Микуличина 30 днів на рік (ЦДІА, ф. 146, о. 4, спр. 53). В 1874 році дорожнім майстром у селі був Трекслер (Szematyzm..., 1874).

Наприкінці XIX століття у Микуличині виникають перші поштові заклади. В 1871 році виник поштовий уряд (Halichanin. Kalendar powszechny na rok panski 1871), а в 1879 – телеграф. В 1874 році поштою керував Теодор Борнштаут (Szematyzm..., 1874), а в 1896 поштово-телеграфним урядом – Ян Центнер (Szematyzm..., 1896).

В XIX столітті у Микуличині діяла скляна гута Г.Рогана, на якій працювали по 160 днів в рік 22 мужчини, 4 жінки та 6 підлітків і випускали листове скло та пляшки (Slownik..., 1885). На це розходувалось 9 тисяч м³ дров (Holowkiewicz, 1877). В кінці століття микуличинська гута припинила свою діяльність.

Механічне розпилювання деревини на, так званих, віденських пилорамах вперше застосоване в 14 столітті. На території Польщі перші пилорами примінялись в 15 столітті, а вже у 16 столітті їх тут нараховувалось біля сотні. Ті тартаки мали переважно по 1 пилорамі, яка приводилась в рух за допомогою води. Тартаки розташовувались як правило на берегах сплавних рік.

Особливо багато тартаків з'явилося у другій половині 18 століття. В 1786 році в Галичині нараховувалось 259 тартаків, що порушувались водою. З приходом на Галичину мадярських спеціалістів поширилась нова назва лісопильних підприємств – фірас, а в деяких місцевостях – форешик. Одним з таких форешиків став потік між Горганом Бурачиківським та Кичерою в Микуличині.

У Микуличині діяв ще один тартак на млинівці у Фальчі в 1842 році. За даними 1877 року у Микуличині діяв 1 тартак, де працювали 2 пилорами, 2 ручні пили та циркулярка. Щорічно тут перепилювалось 2820 м³ деревини та отримувалось 1700 м³ пиломатеріалів (Holowkiewicz, 1877). Дані по микуличинському тартаку з 1900 року свідчать, що некваліфіковані робітники заробляли по 140-180, а кваліфіковані – по 180-230 золотих щорічно. Це був дуже низький заробіток, якщо не врахувати, що наймити, крім харчів, одержували 30 золотих.

В 1912-1913 роках у Микуличині діяли тартаки Л.Копельмана, Е.Рубеля та Дирекції лісів (перший – паровий, два інші – водні).

Певні дані про діяльність тартаків отримані з літературних джерел, а також з розповідей бувших працівників цих підприємств. Суттєві матеріали отримані про тартак Л.Копельмана в Микуличині. Це підприємство було побудоване в 1909 році поблизу залізниці Делятин-Рахів і мало назву "Паровий тартак і фабрика деревної вовни". Спочатку на тартаку працювала одна зміна (30 чоловік) з 6-00 до 18-00 з півгодинною перервою на сніданок та півторагодинною перервою на обід. Перед початком I Світової війни була введена друга зміна і тоді на підприємстві Л.Копельмана працювало понад 50 чоловік. Їх заробіток, в залежності від характеру роботи, складав по 1-2 корони щоденно. Підприємство складалось з котельні, кузні та цеху розпилювання деревини і виготовлення столярки. В цьому цеху знаходились 1 гатр, дві горизонтальні та одна вертикальна гобельмашина, один

прес. Останній пресував стружку у в'язки по 40 кг кожна. Потім ці в'язки вантажили у вагони і відправляли клієнтам для упаковки скляних та фарфорових виробів. Підприємство Л.Копельмана згоріло 26 вересня 1914 року.

Західніше залізничної станції Микуличин, на млинівці був розташований водний тартак Рубеля, що приводився у дію водним колесом.

Державний тартак дирекції лісів, що знаходився в присілку Фальча над Прутьцем Чемигівським, мав два гатри.

З 1897 року знаходимо поодинокі дані про заряд лісів у Микуличині. На одній з фотографій, датованої цим роком визнаємо, що Лісничим у Підліснів та Ставах був Краковський, у Поляницях – Хмільовський, а його заступником – Кохановський. Лісниками були Соколовський, Походюк Михайло з-під Рокитів, Бойко Михайло з Клітчина, Семен з Полянців, Григорчук, Стефанік Андрій з Копчина, Іванків Іван, Попик з Підліснева.

Для розвитку цього регіону велике значення мала залізниця, зокрема лінія Станіславів-Ясиня, що побудована в 1893-1894 роках, та лінія Делятин-Коломия, що почала будуватись в 1898 році. Завдяки цьому на гірські терени великим потоком стали напливати відпочиваючі та хворі, які, лікуючись, чи відпочиваючи в горах, давали певні заробітки селянам (винаймали квартири, купували харчі, послуги транспорту тощо). З 19 листопада 1894 року на залізниці Станіслав-Вороненка став діяти нормальний рух пасажирських поїздів. З Станіслава до Микуличина і назад поїзди рухались щоденно за таких графіком: зі Станіслава – 9-47 та 19-15, а з Микуличина – 12-52 та 22-35. Додатково у неділю діяв маршрут Микуличин-Вороненка з часом відправлення з Микуличина о 4-23 та 23-14, а з Вороненки – в 7-32 та 6-50 (Галичанин, 2.11.1894 р.).

В кінці XIX століття близько 0.4% працювало в транспорті, 8% – у промисловості, а 3% – торгівлею. Торгові підприємства були зосереджені у Делятині і знаходились в руках лихварів, які за безцінь виманювали в селян найкращі придорожні землі, пускаючи десятки родин “з торбами”. В 1885 році у Микуличині діяла Позичкова каса з фондом у 2940 золотих (Slownik geograficzny, 1885). 1902 роком відзначена у селі польська Гмінна каса, в 1912 році – Спілка ощадности і позичок. За свідченнями жителя села Микуличин С.Кошука, в 1906 або 1907 році Полатайко заложив у Микуличині першу кооперативу. Другу було закладено в 1913-1914 роках о.Ганущевським. До її виділу належав Чесник, Свищук і Кошук. Ця кооператива називалася “Гуцульська спілка”, розпалася під час I Світової війни.

Як вже зазначалось, за 1787-1900 роки населення зросло в 5,5 разів і це призвело до того, що народжуваність у цьому краї була найвищою в Австро-Угорщині. Так, в 1881-1885 роках на 1000 жителів Надвірнянського повіту народилось 49.6, а в 1886-1890 роках – 55.8 дітей. Діаметрально протилежною була картина дитячої смертності, яка була найвищою в Галичині (в 1896 році вмерло 35.5% новонароджених). Однією з причин смерті була червінка, яка тут мала загальноімперський ареал поширення. Якщо в цілій Австро-Угорщині на червінку померло в 1871 році 0.71 та в 1895 – 0.31 чоловік на 1000 жителів, то на терені Надвірнянського повіту, до складу якого входив Микуличин, 3.0 - в 1881-1890, 5.78 – в 1891 та 1.23 – в 1893 роках. В 1872 та 1893 роках великі жертви викликала пошесть холери. Так у Микуличині за період з 14.08 по 1.11.1893 року померло 32 людей (Галичанин, 18-22.08, 23.08-1.09, 2.09-4.10, 5.10-1.11.1893). В 1893-1894 роках робітники залізниці Станіславів-Ясиня заразили селян коростою. Для боротьби з хворобою у Делятині відкрили спеціальну лікарню, в якій у 1907 році лікувалось 41, в 1908 – 101 та в 1909 – 102 чоловік. В 1909-1910 роках було 10 микуличинців, хворих на сифіліс.

Причиною значних захворювань та високої смертності була антисанітарія та нестача лікарів (на 1 лікаря припадало в 2-3 рази більше населення, ніж в інших селах Галичини). В плані забезпечення лікарями цей край стояв на останньому місці в Австро-Угорщині.

В 1780-х роках австрійський уряд почав наводити порядок в Галичині. Рядом циркулярів чітко визначенні права шляхти та обов'язки їх підданих. Заборонено трактувати селян як худобину, віддана їм під юрисдикцію спеціальних урядових установ (мандаторій), заборонено церковні покарання кунами тощо. Робились заходи по обмеженню чи взагалі знесенню панщини. Але опір шляхти звів нанівець ті затишні і селяни ще надовго залишились панськими підданими. В 1840-х роках знову появились опришки. В 1845 році в Добротіві,

Заріччі, Ославах та на Рокитах став оперувати загін Івана Волощука і Івана Вередюка. Проти опришків у Делятині, Дорі, Микуличині і Ославах заведено спеціальні карні загони.

В 1848 році селяни отримали довгожданне звільнення від панщини і юридично стали рівноправними громадянами Австро-Угорщини. Це викликало в селян велику радість, вони на пам'ять про знесення панщини встановлювали спеціальні пам'ятники, а коли проти цісарської влади виступили мадяри на чолі з Кошутом, то на поклик адміністрації створили відділи самооборони проти поширення повстання на Галичину. Того ж року населення цього регіону прийняло участь у перших виборах послів до віденського парламенту, віддаючи свій голос за селянина із Струпкова О.Григорчука. В 1861 році населення голосувало у перших виборах до галицького сейму, вибираючи послом М.Лавриновича.

Все ж таки юридичне зрівняння селян з іншими суспільними верствами населення фактично не давало їм свободи і рівноправності, – цьому перешкоджала убогість та неграмотність. В 1880 році читати і писати вміло лише 3.2% населення. За 20 років положення поліпшилось незначно – в 1900 році нараховувалось ще 88.6% неграмотних.

Населення другої половини XIX століття сильно розпиячилося, тратило свій масток, не дбало про навчання своїх дітей. По селах діяли малоефективні церковні школи. З 1860-х років школи перейшли у підпорядкування державних установ, але до кінця XIX століття їх відвідували, перш за все, діти урядовців, купців та службовців підприємств і залізниці. З розрізнених матеріалів (Czematyzm..., 1874, 1877, 1884, 1896) довідуємось, що у Микуличині діяла однокласна школа, де вчителювали О.Лонкевич (Czematyzm..., 1874, 1884), Ю.Лонкевич (Czematyzm..., 1877) та Йозеф Лонкевич (Czematyzm..., 1896). Очевидно, це був один і той же вчитель, але у документах було допущено граматичну помилку в імені. Навіть на початку XX століття в школах вчилось лише 30-60% дітей шкільного віку. В 1914 році у Микуличині діяли однокласна (вчитель – С.Павлик) та двокласна (вчителі – С.Чесник, В.Козій) школи, в яких навчання велось українською мовою (Czematyzm..., 1914). Хоча селянські діти погано відвідували школу і там часто вчителювали вороженастроєні до широких мас місцевого населення вчителі, проте і ті зання, що давали дітям, були причиною деякого покращення національної і класової свідомості загалу населення. Цьому треба завдячувати позашкільній діяльності окремих свідомих вчителів та певній роботі серед населення священників, адвокатів, лікарів.

В 1840-1900 роках великим впливом серед населення користувались священники. Вони розповсюджували між селянами дешеві брошури про передові методи ведення сільського господарства, вирощування садів, ведення пасік і т.п., але при цьому проповідували «русофільство», що схилялось перед російською царською династією, і, таким чином, збивали широкі маси з належного шляху суспільного розвитку.

З 1900 років між населенням краю (в тому числі і в Микуличині) почала працювати світська інтелігенція, яка намагалась вести народ іншим шляхом. Молоді адвокати М.Лагодинський, І.Семанюк (Марко Черемшина), С.Соломаний, М.Козоріс та їх однодумці закладали по селах читальні, молодіжні спортивно-пожежні товариства, кооперативи і позичкові каси, пропагували соціалістичні ідеї соціал-радикальної партії, яку створили М.Павлик та І.Франко. В 1907 році жителі гірських сіл не стали віддавати свої голоси за клерикалів, а вибрали своїм послом до віденського парламенту радикала М.Лагодинського. Перед виборцями Дори, Ямної та Микуличина 5 травня 1907 року виступив відомий письменник Марко Черемшина.

За словами С.Кошука, в перших роках століття (1907?) “Січ” у Микуличині заложив сам Кирило Трильовський, а першим кошовим був Полатайко.

До 1912 року у краї створилось 16 читалень з 700 членів, в тому числі і у Микуличині.

У цьому ж році у Микуличині було: 2 ковалі (О.Пакет, Я.Тарнавський), 1 муляр (М.Адамчик), 2 бляхарі (єврейської національності) (Skorowidz..., 1912).

В 1911 році на каменоломні у Микуличині житель Коломиї М.Куркевич провів тросову дорогу (ІФОДА, ф. 146, о. 23, спр. 1743).

В №18-19 журналу “Нива” за 1913 рік опубліковано допис о. М.Гануцевського, в якому він пише (наводиться мовою оригіналу без виправлень): “Багато сьвящеників

приїжджає в нашу гори і не має де мешкати. Крім одного пансиону Сестер Служебниць в Микуличині, де священники з своїми родинами дістають вигідне приміщенє, здоровий харч і можуть спокійно в домашній каплиці або в недалекій церкві відправляти Службу Божу, нема в цілій околиці відповідного заведеня, яке можна би священникови чи священничій родині припоручити...”

Мирне життя населення, що тільки-що прокинулось зі сну і почало освідомлювати свою національну і класову приналежність, влітку 1914 року перервав початок I світової війни. З матеріалів Центрального державного воєнно-історичного архіву у м.Москві довідуємось (наводиться мовою оригіналу без виправлень): “...тем не менее русские войска продвигались вперед. 18.09.1914 противник отброшен от Микуличина.” (ЦДВІАМ, ф. 2129, о. 1, спр. 119); “26-27 ноября 1914 русскими с боем заняты с.Баня Березив и Микуличин.” (ЦДВІАМ, ф. 2128, о. 3, спр. 39); “28 ноября 1914 австрийцы отступили от Микуличина и заняли сильную укрепленную позицию возле Яблоницы.” (ЦДВІАМ, ф. 2129, о. 1, спр. 119); “...по 22 июня 1916 шли тяжелые бои, русскими войсками вновь был занят Исаков, а также Микуличин.” (ЦДВІАМ, ф. 2122, о. 1, спр. 82); “24 июня 1916 11-й корпус австрийцев от Ланчина до Микуличина удерживался на левом берегу Прута. Наибольшие его части пытались наступать на Микуличин с юга, но были отброшены контратакой русских частей.” (ЦДВІАМ, ф. 2067, о. 1, спр. 188).

Відомо, що в 1914 році у Микуличині від російських снарядів згорів тартак та Народний дім, де була каса та кооператива.